دوشنبه ۹ تیر ۱۴۰۴
شماره ۴۴۴۸
FARHIKHTEGANDAILY.COM
FARHIKHTEGANONLINE

«فرهیختگان» از جزئیات پنجمین دورهٔ دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد گزارش می‌دهد

مشق استادی در دانشگاه آزاد؛ روایت یک طرح تحول ساز

سارا طاهری
خبرنگار گروه دانشگاه

در فضای آموزش عالی امروز، دیگر نمی‌توان تنها با تکیه بر مقاله و پایان‌نامه، کسی را آماده تدریس در دانشگاه دانست. نیاز به تربیت نیروهایی وجود دارد که از همین امروز، با فضای کلاس و دانشجو و دغدغه‌های آموزش روبه‌رو شوند. بر همین اساس، دانشگاه آزاد اسلامی با ابتکار طرح «دستیاری آموزشی»، مسیری را برای دانشجویان دکتری فراهم کرده است تا در قامت مدرس، وارد کلاس‌های درس شوند و مهارت تدریس را به‌صورت واقعی تمرین کنند.

طرح «دستیاری» الگویی موفق و رایج در بسیاری از دانشگاه‌ها و کشورهاست که هدفش استفاده از ظرفیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی و ایجاد ارتباط نزدیک‌تر بین استاد و دانشجو است. با این حال، این الگو تا پیش از این در دانشگاه آزاد مورد استفاده قرار نگرفته بود. اما شهید طهرانچی با نگاهی نو، این الگو را در دانشگاه آزاد پیاده‌سازی کرد. طرحی که باعث ساماندهی قابل توجهی از حق‌التدریس‌ها در دانشگاه شد.

او در روزهای ابتدای سال ۱۴۰۱ طرح خداحافظی با مفهوم حق‌التدریس در دانشگاه آزاد را به‌عنوان یکی از برنامه‌های مهم آن سال مطرح کرد و گفت اعضای هیئت علمی یا به صورت پیوسته فعالیت کنند یا به‌شکل وابسته و دانشجویان دکتری نیز به‌عنوان دستیاران تدریس وارد کار شوند. شهید طهرانچی در سخنانش بر اهمیت «آموزش کاربردی و تحول بنیادین در نظام آموزش عالی» تأکید داشت. او معتقد بود دانشجویان دکتری باید از امروز دست به تدریس بزنند، با چالش‌های کلاس مواجه شوند و مهارت‌های واقعی مدرس بودن را در دل دانشگاه بیاموزند.

بر همین اساس قرار شد تا پایان خردادماه همان سال مقدمات این تغییر فراهم شود. از همان زمان پوست‌اندازی و جوانگرایی در بدنه هیئت علمی دانشگاه با جدیت دنبال و ثبت‌نام دستیاران آموزشی نیز به‌عنوان یک پروژه ویژه در خردادماه سال ۱۴۰۲ آغاز شد. در نهایت آبان سال ۱۴۰۲ نیز جزئیات دستیاری آموزشی دانشجویان دکتری دانشگاه از سوی شهید طهرانچی ابلاغ شد تا این استادان جوان تکمیل‌کننده شبکه آموزش دانشگاه باشند. حالا امروز، این طرح پنجمین فراخوان خود را پشت سر می‌گذارد. طرحی که حالا، پس از گذر از چهار دوره پر مخاطب، وارد مرحله تازه‌ای شده است. ثبت نام این دوره از دستیاری از ۳۱ اردیبهشت‌ماه آغاز شد و تا ۲۵ خردادماه هم ادامه داشت؛ اما آن طور که امیر جدیدی، مدیر پروژه دستیاری آموزشی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد به «فرهیختگان» گفته است فراخوان این دوره تا ۱۵ تیر ماه تمدید شده است؛ فرصتی که برای همه دانشجویان دکتری فراهم شده تا از نیم‌سال مهر ۱۴۰۴ پا به دنیای واقعی تدریس بگذارند.

تمام دانشجویان دکتری فعال که در نیم‌سال جاری انتخاب واحد کرده‌اند، می‌توانند در این طرح شرکت کنند؛ چه افرادی که پیش‌تر در دوره‌های قبلی بوده‌اند و چه کسانی که می‌خواهند برای اولین بار تجربه این مسیر پرچالش و شیرین را کسب کنند.

استقبال چشمگیر دانشجویان از اولین تا پنجمین دوره

اما روند استقبال از این طرح چگونه بوده است؟ مدیر پروژه، در گفت‌وگو با «فرهیختگان» آمارهایی را بیان می‌کند که به روشنی نشان‌دهنده استقبال دانشجویان از طرح دستیاری آموزشی است. به گفته او در دوره اول، بیش از ۴۸ هزار نفر ثبت نام کردند؛ رقمی که نشان از عطش بالای دانشجویان برای تجربه تدریس داشت. از این تعداد، ۱۸ هزار و ۵۰۰ نفر موفق به کسب جایگاه دستیاری آموزشی شدند و عملاً سر کلاس‌های کاردانی و کارشناسی حاضر شدند.

در دوره دوم نیز استقبال گسترده بود؛ ۲۹ هزار متقاضی، از میان آن‌ها ۱۹ هزار و ۵۰۰ نفر به کلاس‌ها راه یافتند. دوره سوم با ۲۵ هزار ثبت‌نامی و ۱۹ هزار و ۹۰۰ نفر حاضر در کلاس همراه بود. در دوره چهارم نیز با وجود کمی کاهش در ثبت‌نام، ۲۰ هزار نفر از ۲۴ هزار داوطلب، واجد شرایط شناخته شدند.

مدیر پروژه دستیاری آموزشی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی درباره وضعیت دوره پنجم توضیح داد که تا این لحظه ۲۸ هزار و ۵۰۰ نفر در این دوره ثبت‌نام کرده‌اند که پرونده بیش از ۲۷ هزار نفر از آن‌ها تأیید شده است. او با اشاره به اینکه هنوز چندروزی تا پایان مهلت ثبت‌نام باقی مانده، پیش‌بینی کرد تعداد ثبت‌نام‌کنندگان به حدود ۲۹ هزار نفر برسد. به گفته او، با توجه به نیاز موجود در مقاطع کاردانی و کارشناسی، پیش‌بینی می‌شود بین ۱۹ تا ۲۰ هزار نفر از این افراد به عنوان دستیار آموزشی انتخاب شوند.

آنچه در این مسیر مشهود است، نه فقط رشد کمی، بلکه گسترش تدریجی یک فرهنگ آموزشی است؛ فرهنگی که در آن دانشگاه، نه صرفاً مکانی برای تدریس، بلکه بستری برای پرورش نسل آینده مدرسان و استادان کشور است.

بیشترین تقاضا در گروه‌های علوم انسانی

در نیم‌سال جاری، بیشترین جذب دستیار آموزشی در دانشگاه آزاد مربوط به گروه‌های آموزشی مختلف با اعداد قابل توجهی بوده است. گروه آموزشی حقوق با جذب ۳۲۰۰ دستیار در صدر قرار دارد و پس از آن گروه حسابداری با ۲۸۷۵ دستیار و گروه مدیریت با ۲۶۰۲ دستیار در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همچنین، گروه‌های روان‌شناسی و دروس عمومی به ترتیب با ۲۳۴۷ و ۲۰۱۱ دستیار در جایگاه‌های بعدی قرار دارند.

میانگین نمره ارزیابی دستیاران آموزشی که از سامانه آموزشیار اخذ شده، برابر با ۱۹٫۰۶ است که این نمرات مربوط به ارزیابی حدود ۱۱۰ هزار کلاس درس است. این آمار نشان‌دهنده کیفیت قابل قبول و عملکرد مطلوب دستیاران در نیم‌سال جاری است و نقش مهم آن‌ها در ارتقای فرایندهای آموزشی دانشگاه آزاد را برجسته می‌کند.

جدیدی نیز با اشاره به رشته‌هایی که بیشترین دستیار آموزشی را به خود اختصاص داده‌اند، گفت: «بیشترین متقاضی دستیار آموزشی در گروه‌های علوم انسانی به‌ویژه در رشته‌های مدیریت، حقوق و روان‌شناسی هستند. در گروه‌های فنی و مهندسی، رشته‌های عمران، مکانیک و برق بیشترین متقاضی دستیاری را دارند.»

نظام امتیازبندی در انتخاب دستیاران

او در پاسخ به این سؤال که آیا کاهش و یا افزایش ثبت‌نام‌ها در دوره‌های دوم به بعد به دلیل اعمال فیلتر خاصی بوده، گفت: «همانطور که اشاره شد تمام دانشجویان شاغل به تحصیل می‌توانند ثبت نام کنند. فرایند ثبت‌نام فیلتر خاصی ندارد، اما در انتخاب دستیار آموزشی، از دوره چهارم و پنجم به بعد بر اساس پیشنهاد معاونت‌های موضوعی، یک نظام امتیازبندی تعریف شده که معیارهایی مانند معدل، محل تحصیل در مقاطع قبلی در آن دخیل است. این موارد باعث می‌شود که امتیازی به متقاضی دستیار آموزشی تخصیص پیدا کند.»

مدیر پروژه دستیاری آموزشی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی اضافه کرد: «علاوه بر آن، ممکن است برخی دانشجویان پس از بررسی، علاقه یا توانایی تدریس را در خود ندیده باشند یا در فرایندهای اداری مانند تعیین وضعیت اشتغال به تحصیل با چالشی مواجه شده باشند که همین عوامل به کاهش اندک تعداد شرکت‌کنندگان در برخی دوره‌ها منجر شده باشد. با این حال، به‌طور متوسط در هر دوره حدود ۲۵ هزار متقاضی تدریس داریم و نوسانات محدود بوده است.»

آمار ثبت‌نام بر اساس معاونت‌های موضوعی

نکته دیگر مربوط به معاونت‌های موضوعی دانشگاه آزاد است. در فراخوان پنجم دستیاری آموزشی، بیشترین تعداد ثبت‌نام بر اساس معاونت‌های موضوعی مربوط به معاونت علوم انسانی و هنر با ۲۱,۳۸۶ ثبت نام است. معاونت علوم پایه و کشاورزی با ۶,۶۱۰ ثبت‌نام در رتبه دوم و علوم پزشکی با ۵۴۵ ثبت‌نام در رتبه سوم قرار دارد.

این آمار نشان می‌دهد که بیشترین استقبال از دوره‌های دستیاری آموزشی در حوزه علوم انسانی و هنر بوده است، در حالی که حوزه‌های فنی مهندسی و علوم پزشکی نیز سهم قابل توجهی از ثبت‌نام‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

نقش باشگاه پژوهشگران و فرایند نهایی انتخاب

جدیدی در پاسخ به سؤالی درباره روند جذب دستیاران آموزشی توضیح داد: «مرحله اول بررسی اولیه مدارک است و توسط معاونت باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان در واحدهای دانشگاهی انجام می‌شود. پرونده‌های متقاضیان دستیاری آموزشی پس از این بررسی در کارتابل مدیران گروه‌ها قابل مشاهده است و بررسی صلاحیت علمی و انتخاب نهایی بر عهده مدیران گروه و معاونان آموزشی واحدهای دانشگاهی است. یعنی مصاحبه تخصصی و ارزیابی صلاحیت علمی توسط مدیران گروه واحدهای دانشگاهی انجام می‌شود و در نهایت آنان هستند که تشخیص می‌دهند چه کسانی صلاحیت لازم برای تدریس دارند. افراد دارای صلاحیت علمی در نهایت برای آن نیم‌سال برای تدریس انتخاب می‌شوند.» به گفته او باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان در گام اول پرونده‌ها را تأیید اولیه می‌کند؛ اما فرایند تأیید نهایی با مدیران گروه است و معاونان آموزشی واحدها بر این پروسه نظارت دارند تا دستیاران آموزشی صلاحیت لازم علمی را برای تدریس در کلاس درس داشته باشند.

او ادامه داد: «همچنین، هر دستیار آموزشی باید زیر نظر یک استاد پشتیبان فعالیت کند که این استاد پشتیبان توسط مدیر گروه انتخاب می‌شود. استاد پشتیبان موظف است بر کل فرایند تدریس دستیار آموزشی در طول ترم نظارت کند و در پایان ترم، ارزیابی تدریس توسط این استاد پشتیان انجام می‌شود.»

همزمان صلاحیت عمومی متقاضیان دستیاری توسط گزینش استان‌ها و سازمان مرکزی بررسی می‌شود.

هماهنگی علایق دانشجویان با نیاز دانشگاه

معاون پشتیبانی وزیر ساخت باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی در پاسخ به این پرسش که آیا علاقه دانشجویان برای تدریس با نیازهای دانشگاه همخوانی دارد یا خیر، توضیح داد: «انتخاب دستیار آموزشی مبتنی بر نیاز کلاس‌های درسی هر گروه آموزشی است. معمولاً دانشجویان دکتری همان رشته‌ای که در مقاطع قبلی نیز تحصیل کرده‌اند، برای تدریس انتخاب می‌شوند. به‌طور کلی، علایق و تخصص دانشجویان با نیاز دانشگاه منطبق است. ممکن است در برخی گروه‌های خاص، به ویژه گروه‌های مهارتی، با کمبود دانشجوی دکتری مواجه باشیم. این نیاز معمولاً از طریق طرح مهارت‌یار جبران می‌شود.»

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی در بخش دیگری از سخنان خود درباره دغدغه‌های دستیاران آموزشی اظهار کرد: «از دید دستیاران آموزشی، برای‌شان بسیار اهمیت دارد که وضعیت بررسی پرونده‌های‌شان در چه مرحله‌ای است.»

او در ادامه افزود: «یکی از نکات مهم برای دستیاران آموزشی این است که برخی از آن‌ها در حال حاضر نمی‌توانند ثبت‌نام کنند. دلیل این مسئله آن است که این افراد در بهمن ماه انتخاب واحد نداشته‌اند، یا مدتی است که به دانشگاه مراجعه نکرده‌اند. این افراد پیش‌تر مشغول تدریس شده‌اند و در حال حاضر تحصیل را کنار گذاشته‌اند. برای ما مهم است که وضعیت آموزشی دانشجو مشخص باشد؛ یعنی دانشجو فعال بوده و انتخاب واحد داشته باشد.»

حمایت مالی بر اساس میزان تدریس

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی در ادامه بیان کرد: «دانشگاه هم‌زمان در حال پیگیری چند موضوع است. یکی از این موضوعات، معافیت شهریه متناسب با میزان تدریس دستیاران آموزشی است که بسیار اهمیت دارد. ما تا این لحظه، معافیت شهریه برای نیمسال‌های ۴۰۲۱ و ۴۰۲۲ را اعمال کرده‌ایم؛ یعنی مهر ماه و بهمن ماه سال ۱۴۰۲.»

او افزود: «نیمسال‌های بعدی نیز بر اساس آمار دریافتی از آموزشیار، محاسبه می‌شود و سپس در سامانه آموزش‌یار، در محل تحصیل دانشجو، میزان معافیت شهریه اعمال می‌شود.»

جدیدی درباره نگرانی برخی از دستیاران که در این فرایند فارغ‌التحصیل می‌شوند، گفت: «نگرانی آن‌ها درباره اعمال معافیت شهریه پس از فارغ‌التحصیلی به‌جا بود، اما با هماهنگی‌هایی که با معاونت توسعه و منابع دانشگاه انجام دادیم، این دغدغه نیز برطرف شده است.»

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی ادامه داد: «ما حتی برای دانشجویانی که پس از پایان دوره دستیاری فارغ‌التحصیل می‌شوند نیز معافیت شهریه را در سامانه اعمال خواهیم کرد. این افراد می‌توانند به واحد مالی دانشگاه محل تحصیلشان مراجعه و مبلغ معاف‌شده را که به‌عنوان استرداد بخشی از شهریه محسوب می‌شود، دریافت کنند. این مبلغ به آن‌ها پرداخت خواهد شد و مشکلی از این بابت وجود نخواهد داشت.»

توانمندسازی دستیاران برای تدریس بهتر

او در ادامه به موضوع توان‌افزایی دستیاران آموزشی اشاره کرد و گفت: «بحث توان‌افزایی دستیاران آموزشی و گواهی ویژه مدرسی را داریم. در خصوص بحث توان‌افزایی باید گفت چند بخش داریم. این دوره شامل بخش‌هایی است که ابتدا باید توسط دستیاران گذرانده شود.»

جدیدی توضیح داد: «ما ۳۲ ساعت محتوای آموزشی را تولید و در سایت باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان بارگذاری کرده‌ایم. لینک این محتوا در بخش توان افزایی دستیاران در سایت باشگاه قابل مشاهده است. ارزیابی این دوره توسط ما انجام خواهد شد. این دستیاران باید ۸ ساعت نیز دوره اعتلا را طی کنند که این دوره توسط معاونت امور مجلس و ارتباطات فراسازمانی دانشگاه آزاد برگزار می‌شود.»

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی افزود: «طرح دستیاری از دو بخش عملی و نظری تشکیل شده است. همه دستیاران آموزشی در بخش عملی دوره ویژه مدرسی، باید حداقل در سه ترم، ۲۴ واحد درسی را تدریس کرده باشند. در بخش نظری نیز باید از آزمون توان‌افزایی نمره قبولی کسب کنند (۸ ساعت دوره اعتلا و ۳۲ ساعت که به‌صورت آفلاین بارگذاری شده‌اند) و فرایند بررسی صلاحیت عمومی را با موفقیت گذرانده باشند. دستیارانی که حائز شرایط فوق باشند مشمول دریافت گواهی دوره ویژه مدرسی خواهند شد. این گواهی می‌تواند نقش مهمی در جذب آن‌ها در فراخوان‌های آتی جذب هیئت علمی دانشگاه به عنوان هیئت علمی وابسته و چه به‌صورت پیوسته، بسته به نیاز دانشگاه داشته باشد.»

جدیدی ادامه داد: «البته لازم است این دوره‌ها به صورت کامل و با موفقیت گذرانده شوند. محتوای آفلاین دوره‌ها موجود است و ارزیابی دوره نظری دستیاری نیز با هماهنگی معاونت‌های موضوعی انجام خواهد شد.»

او درباره فلسفه طرح دستیاری آموزشی گفت: «یکی از نکاتی که باید حتماً به دستیاران گفته شود این است که هدف از طرح دستیاری آموزشی، تربیت مدرس آینده دانشگاه است و دانشگاه این امکان را برای دانشجویان دکتری خود فراهم کرده است تا با تجربه تدریس، هم علم خود را به اشتراک بگذارند و هم در این مسیر رشد کنند.»

عملکرد دستیاران زیر ذره‌بین ارزیابی مستمر

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی ادامه داد: «با توجه به فاصله سنی کم بین دستیاران آموزشی و دانشجویان کارشناسی و همچنین آشنایی این افراد با مفاهیم نوین مانند هوش مصنوعی و زمینه‌های جدید تخصصی، قطعاً می‌توانند دانش به‌روزی را به دانشجویان انتقال دهند.»

جدیدی با اشاره به روند ارزیابی دستیاران بیان کرد: «در هر نیم‌سال، برخی دستیاران به دلیل عملکرد ضعیف از چرخه خارج می‌شوند و افراد جدید جایگزین آن‌ها می‌شوند. این به آن معنا نیست که اگر فردی وارد طرح دستیاری شد، تا پایان تحصیل خود دستیار باقی می‌ماند.»

مدیر طرح دستیاری آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی گفت: «پایش عملکرد دستیاران به شکل‌های مختلف انجام می‌شود. یک بخش شامل ارزیابی دانشجویان کلاس از دستیار است، بخش دیگر ارزیابی توسط استادان پشتیبان و مدیر گروه انجام می‌شود که در آینده مدیران گروه استانی و کشوری در این خصوص بیش از پیش ایفای نقش خواهند کرد و بخش نهایی ارزیابی نیز توسط معاونت‌های موضوعی صورت می‌گیرد تا دستیاران با کیفیت در طرح باقی بمانند. این ارزیابی‌ها موجب ارتقای سطح آموزش و بهبود کیفیت کار دستیاران آموزشی و در نهایت دانشگاه خواهد شد.»

او در پایان اشاره کرد طرح دستیاری آموزشی، یادگار شهید دکتر محمدمهدی طهرانچی، ریاست فقید دانشگاه است و با حمایت‌های این دانشمند شهید و همکاری بخش‌های مختلف دانشگاه که در اجرای این طرح ایفای نقش می‌کنند این طرح عملیاتی شد. جدیدی ابراز امیدواری کرد که با هماهنگی بیشتر بخش‌های مختلف دانشگاه، کاستی‌های موجود مرتفع شود و این طرح بتواند آثار مثبت خود را در ارتقای کیفیت آموزش دوره‌های کاردانی و کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی آشکار کند و الگویی موفق در امیدآفرینی و تعالی هرم نیروی انسانی متخصص در کشور باشد.

آینده‌ای روشن با میراث شهید طهرانچی

حالا، پنجمین دوره این طرح، تنها یک فراخوان ساده نیست؛ بلکه دعوتی است به تجربه، به تمرین و به مشق استادی. شاید کسی که امروز به عنوان دستیار آموزشی وارد کلاس می‌شود، فردا همان استادی باشد که نگاه دانشجویان آینده را به علم، عوض خواهد کرد. در نهایت باید گفت این طرح نه تنها میراث ارزشمند شهید طهرانچی در تحولی عظیم برای دانشگاه آزاد است، بلکه نویدی است برای آینده‌ای روشن‌تر در آموزش عالی کشور؛ آینده‌ای که در آن استادان نسل جدید، با تجربه، دانش و مهارت، چراغ‌دار راه علم و دانش می‌شوند.